

การป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันในเด็กและเยาวชน
โดยกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย
A Preventing and Solving Problems on Children's and Youth Gambling
By Participation Process in Western Region Community, Thailand

อภิชาติ ใจอารีย์

Apichart Jai-aree

ภาควิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

Department of Human and Community Resources Development,

Faculty of Education and Development Sciences, Kasetsart University, Kamphaeng Saen Campus

E-mail: feduacj@ku.ac.th, apichat.j@ac.th

Received June 25, 2022; Revised July 2, 2022; Accepted July 23, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการเล่นพนันในเด็กและเยาวชน 2) วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันในเด็กและเยาวชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน และ 3) พัฒนารูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันในเด็กและเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย พื้นที่วิจัย คือ ชุมชนในภูมิภาคตะวันตก เป็น การวิจัยแบบผสมวิธีในการดำเนินการ 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์สภาพปัญหาและศักยภาพของชุมชน และ 2) การพัฒนารูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันในเด็กและเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ประกอบด้วย 1) ภาศภายในชุมชน ได้แก่ แกนนำสมาชิกชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่ม/องค์กร ตัวแทนเด็กและเยาวชน จำนวน 200 คน และ 2) ภาศภายนอกชุมชน ได้แก่ ตัวแทนจากภาคส่วนต่างๆ ของสังคม จำนวน 65 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติพรรณนาและข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพของปัญหาอยู่ในระดับที่ไม่รุนแรงมาก ชุมชนมีความต้องการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเพื่อลดแนวโน้มการทวีความรุนแรงขึ้น ชุมชนมีศักยภาพในการทำงานแบบมีส่วนร่วมที่สำคัญ คือ การมีประสบการณ์ในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน จากการสังเคราะห์รูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันของเด็กและเยาวชนแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) การเตรียมความพร้อมชุมชน

และค้นหาภาคี 2) การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและภาคีเครือข่าย และ 3) การพัฒนาสู่ความเข้มแข็งและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

คำสำคัญ: กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน; การป้องกันและแก้ไขปัญหา; การเล่นพนันของเด็กและเยาวชน; ศักยภาพชุมชน

Abstract

The objectives of this research were to: 1) study the condition of problem gambling among children and youth; 2) analyze the community's capacity to prevent and resolve the problem of gambling among children and youth with community participation; and 3) develop a model of preventing and solving problems of children's and youth's gambling through a participation process. Research area of the Western community. A mixed method research in two steps the operation, such as 1) analyze the problem conditions and community potential, 2) developing the model of preventing and solving problems by community participation process. The study involved 200 community member participants and 65 external participants from various local organizations. Quantitative data were analyzed by descriptive statistics, and qualitative data were analyzed by content analysis.

It was revealed the community's gambling problem for children and youth was not serious. The community needs some prevention and resolution to reduce the tendency of the problem to increase in strength. The important potential of the community to participate is that its people have experience in working to solve problems and continually develop the community, which is consistent with their way of life and culture. Based on the lesson learned, an exemplary model for prevention and resolution of gambling problems among children and youth through community participation process, comprising 3 main stages, namely: 1) the development of community potential and finding a party; 2) the strengthening of community potential and party; and 3) the mobilization of sustainable development based on community potential and readiness.

Keywords: community participation process; preventing and solving the problems; juvenile gambling; community potential

บทนำ

จากการรายงานสถานการณ์ด้านสังคมของประเทศไทย ปัญหาหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เกี่ยวกับการเสื่อมถอยของวัฒนธรรมอันดีงาม ความก้าวหน้าของการติดต่อสื่อสาร และการขยายตัวของเครือข่ายสังคมออนไลน์ คือ ปัญหาการติดการพนันในกลุ่มเด็กและเยาวชน (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน (2561) ที่เผยแพร่ผลสำรวจสถานการณ์การพนันกลุ่มเยาวชนปี พ.ศ. 2560 ซึ่งว่า เยาวชนไทยกำลังใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางความเสี่ยงที่จะถูกชักจูงเข้าสู่วงจรการพนัน โดยสำรวจพบว่า เยาวชนที่มีประสบการณ์เล่นพนัน เริ่มต้นเล่นการพนันจากห่วยใต้ดิน โฟล์ และสลาकिनแบ่งรัฐบาล ส่วนเหตุผลที่ชักนำเยาวชนเข้าสู่การพนัน คือ อยากเสี่ยงโชคอยากลองเป็นสาเหตุหลัก และการศึกษาของ มธุรดา สุวรรณโพธิ์ (2557) และ Gainsbury, Parke & Suhonen (2013) พบว่า สาเหตุที่วัยรุ่นติดการพนันได้ง่ายมี 4 ประการ ดังนี้ 1) สื่ออินเทอร์เน็ตออนไลน์ 2) เพื่อนแนะนำให้เล่น และวัยรุ่นมีแนวคิดลองเล่นดูดีกว่า 3) มีความต้องการวัดดูตามสมัยนิยมสูง และ 4) ปัญหาครอบครัว งานวิจัยด้านการแพทย์ระบุชัดเจนว่า การพนันเป็นเกมที่สามารถทำลายสมองของเด็กและเยาวชนได้อย่างถาวร องค์การอนามัยโลกกำหนดให้พฤติกรรมติดการพนันเป็นความผิดปกติทางจิตชนิดหนึ่ง เรียกว่า Pathological Gambling หรือ โรคติดพนัน (มธุรดา สุวรรณโพธิ์, 2557) การพนันยังเป็นสิ่งที่สวนทางกับหลักศีลธรรมตามคำสอนของศาสนา และอาจนำมาซึ่งผลลบต่อสังคม (Fabiansson, 2010)

จากที่กล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสาร เกิดเครือข่ายทางสังคมในโลกเสมือนจริงซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตมากขึ้นทุกขณะ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ปัญหาการติดการพนันในกลุ่มเด็กและเยาวชน ได้มีความพยายามที่จะแก้ไขจากทั้งภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากมาย ซึ่งแนวทางหนึ่งคือ การสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน เพราะเยาวชนถือเป็นทุนมนุษย์ที่มีค่ามหาศาลต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต ซึ่งเจตนารมณ์ของภาครัฐกับแนวทางดังกล่าวปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 เกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการสร้างการมีส่วนร่วม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในมาตรา 65 มาตรา 71 และมาตรา 78 แนวทางการพัฒนา คือ พัฒนาศักยภาพคนวัยเรียน วัยรุ่นให้มีทักษะการเรียนรู้ ทักษะชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นภายใต้บริบทสังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรม (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ทั้งการที่เยาวชนมีทักษะการเรียนรู้ และทักษะชีวิตที่ดีจะส่งผลให้เยาวชนรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศ สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาคนของประเวศ วะสี (2550) กล่าวว่า วิกฤตหนึ่งที่เป็นผลพวงจากการพัฒนา คือ วิกฤตมนุษย์ โดยปัญหาใหญ่ของมนุษย์ คือ พฤติกรรมการเบี่ยงเบน เช่น ติดยาเสพติด อาชญากรรม การพนัน เป็นต้น ซึ่งการจะแก้ไขปัญหาวิกฤตได้มนุษย์ต้อง

ร่วมมือกัน และกล่าวถึงพลังแห่งความร่วมมือว่า มนุษย์ต้องเรียนรู้ใหม่ที่จะรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ จึงจะเกิดเป็นพลังอำนาจในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม

จากแนวนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแนวคิดที่กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาการติดการพนันของเยาวชนที่ดำเนินการเพียงองค์กรเดียวโดยปราศจากกระบวนการมีส่วนร่วมจะไม่ยั่งยืน ดังนั้นแนวคิดการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วม โดยผลักดันให้องค์กรชุมชนเป็นหัวใจในการขับเคลื่อนงาน และมีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมทำหน้าที่สนับสนุนภายใต้ข้อจำกัดของกฎหมายและบริบทของพื้นที่ที่น่าจะเป็นทางออกที่ดีที่สุด (อภิชาติ ใจอารีย์, 2556) และลักษณะการทำงานแบบร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วนในสังคม ถือว่าเป็นกลจักรสำคัญในการขับเคลื่อนงานสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด ชุมชนถือได้ว่าเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นศูนย์รวมทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพของสังคมและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544)

กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นการพนันในเด็กและเยาวชน: ประเด็นวิจัย

พื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศเป็นพื้นที่ที่มีการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการค่อนข้างมาก จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาการติดการพนันในเยาวชน ซึ่งเป็นผลพวงที่ตามมาของการพัฒนาและการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการที่ขาดความสมดุล โดยเฉพาะการอาศัยศักยภาพของชุมชนในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งศักยภาพของชุมชนสะท้อนให้เห็นในรูปแบบของทุนชุมชน คือ ชุดของทรัพยากรที่ฝังตัวอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับชุมชน (จามะรี เชียงทอง, 2560) ทุนชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าความรู้ ภูมิปัญญาและงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2557) ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการป้องกันและแก้ไขปัญหาการติดการพนันในเยาวชนผ่านศักยภาพของชุมชน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในลักษณะภาคีการพัฒนาที่มีการทำงานร่วมมือกันของภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชนและสถาบันทางสังคมอื่นๆ เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ปัญหาของชุมชน ตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นกระบวนการ นับว่าเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การแก้ปัญหาได้จริง และนำไปสู่การเป็นชุมชนจัดการตนเองอย่างยั่งยืน (Creighton, 2005) พื้นที่ชุมชนกรณีศึกษาเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่เส้นทางการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการ ปัญหาหนึ่งที่ชุมชนเห็นว่าเป็นปัญหาที่สำคัญ และสร้างผลกระทบโดยรวมต่อภาพลักษณ์และการพัฒนาชุมชน คือ ปัญหาเด็กและเยาวชนบางส่วนในชุมชนเล่นการพนัน ได้แก่ การพนันฟุตบอลผ่านเว็บไซต์ออนไลน์ และการพนันหวยใต้ดิน ซึ่งมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ชุมชนยังมีแนวทางในการป้องกันและแก้ปัญหาดังกล่าวร่วมกันอย่างไม่เป็นระบบ

การศึกษาในครั้งนี้ จึงมุ่งที่จะค้นหารูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันในเด็กและเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ที่มีการประสานความร่วมมือภายใต้ปัจจัยเชื้อและเงื่อนไขของภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันทางสังคมต่างๆ รวมทั้งกระตุ้นให้ชุมชนมีความสนใจและมีแนวทางการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง ทำให้เกิดความร่วมมือในการวางแผนและร่วมมีบทบาทในการค้นหาแนวทางและกลวิธีในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยความร่วมมือตามศักยภาพของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายภาครัฐและปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จในชุมชนเอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการเล่นการพนันในเด็กและเยาวชนในพื้นที่ชุมชนกรณีศึกษาภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันในเด็กและเยาวชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนกรณีศึกษาในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันในเด็กและเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมตามช่วงวัยของเด็กและเยาวชน แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) (คณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ, 2560) ที่เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิตของเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความรู้และทักษะการใช้ชีวิตในทางที่ถูกต้อง มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และประเทศชาติ ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้เด็กได้ค้นพบตนเอง พัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชน มีศักดิ์ศรี และความภาคภูมิใจในการทำงานสุจริต ที่สำคัญและสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ คือ การสนับสนุนให้ชุมชนเข้าใจปัญหาและความต้องการของเด็กและเยาวชน ส่งเสริมและสนับสนุนความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กและเยาวชนอย่างสร้างสรรค์ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2560)

แนวคิดเกี่ยวกับการพนัน การพนันเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายและศีลธรรมอันดีงาม จากการเบี่ยงเบนพฤติกรรมอันดีงามของมนุษย์ (Durkheim, 1951) งานวิจัยนี้เน้นให้เห็นผลกระทบทางลบโดยรวมต่อการพัฒนาของการพนัน เพราะเยาวชนเป็นพลังสำคัญที่จะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต หากได้รับการชี้แนะ และปลูกฝังอุดมการณ์ต่างๆ ก็จะมีบทบาทตามความคาดหวังที่พึงปฏิบัติต่อบทบาทของเยาวชน ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาสังคมอื่นๆ ได้มีความพยายามที่จะพัฒนา

ศักยภาพของเยาวชนให้สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาประเทศ และป้องกันและแก้ไขปัญหาเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน (คกริช เล็กศรีนาถ และคณะ, 2555) โดยเฉพาะปัญหาเยาวชนติดการพนัน เพราะเป็นปัญหาที่สร้างผลกระทบอย่างกว้างขวาง ดังสำนวนไทยที่ว่า “โจรปล้นบ้าน 10 ครั้งไม่เท่าไฟไหม้บ้านครั้งเดียว แต่ไฟไหม้บ้าน 10 ครั้ง ไม่เท่าเล่นการพนัน” (มธุรดา สุวรรณโพธิ์, 2557 และ กาญจน์นภา พงศ์พนรัตน์ และธีรโชติ ภูมิภมร, 2559)

แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพและทุนชุมชนหรือทุนทางสังคม สำหรับประเด็นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า ทุนทางสังคมในลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนว่าเป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทยมีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นความมีน้ำใจต่อกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน การรวมกลุ่มเป็นองค์กร หรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่างๆ (ประเวศ วะสี, 2550) ยศ สันตสมบัติ (2556) กล่าวถึงทุนทางสังคม คือ พลังที่จะขับเคลื่อนชุมชนให้มีความสามารถในการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าให้กับชุมชนตนเองมากขึ้น มีความเท่าทันต่อปัญหาและมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาได้มากขึ้น ทุนทางสังคมสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพชุมชน ชุมชนที่ความพร้อมเกี่ยวกับทุนทางสังคมสามารถนำทุนทางสังคมมาพัฒนาและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างในสังคมหรือชุมชนจะต้องมีการบริหารจัดการที่ดี และตั้งอยู่บนหลักการที่สำคัญ คือ การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาแบบองค์รวม การสร้างความสมดุลและความยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2557) จากงานวิจัยของ วุฒิชชาติ ทองศรี และคณะ (2557) และพระปลัดประพจน์ สุภาโต และคณะ (2563) ที่กล่าวในทำนองเดียวกันว่าทุนทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งอาจมีผลมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ของสังคมโลก การเลื่อนไหลหรือการกระจายทางวัฒนธรรม จึงก่อให้เกิดการการผสมผสานทางวัฒนธรรม การปลูกฝังให้เยาวชนได้ตระหนักถึงวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนและของท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็นและเร่งด่วนที่จะต้องอาศัยสถาบันทางสังคม และทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุม เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมปลูกฝังและส่งเสริมให้มีให้เกิดขึ้น เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ดีงามเพื่อสืบสานและพัฒนาต่อเนื่องสืบไป

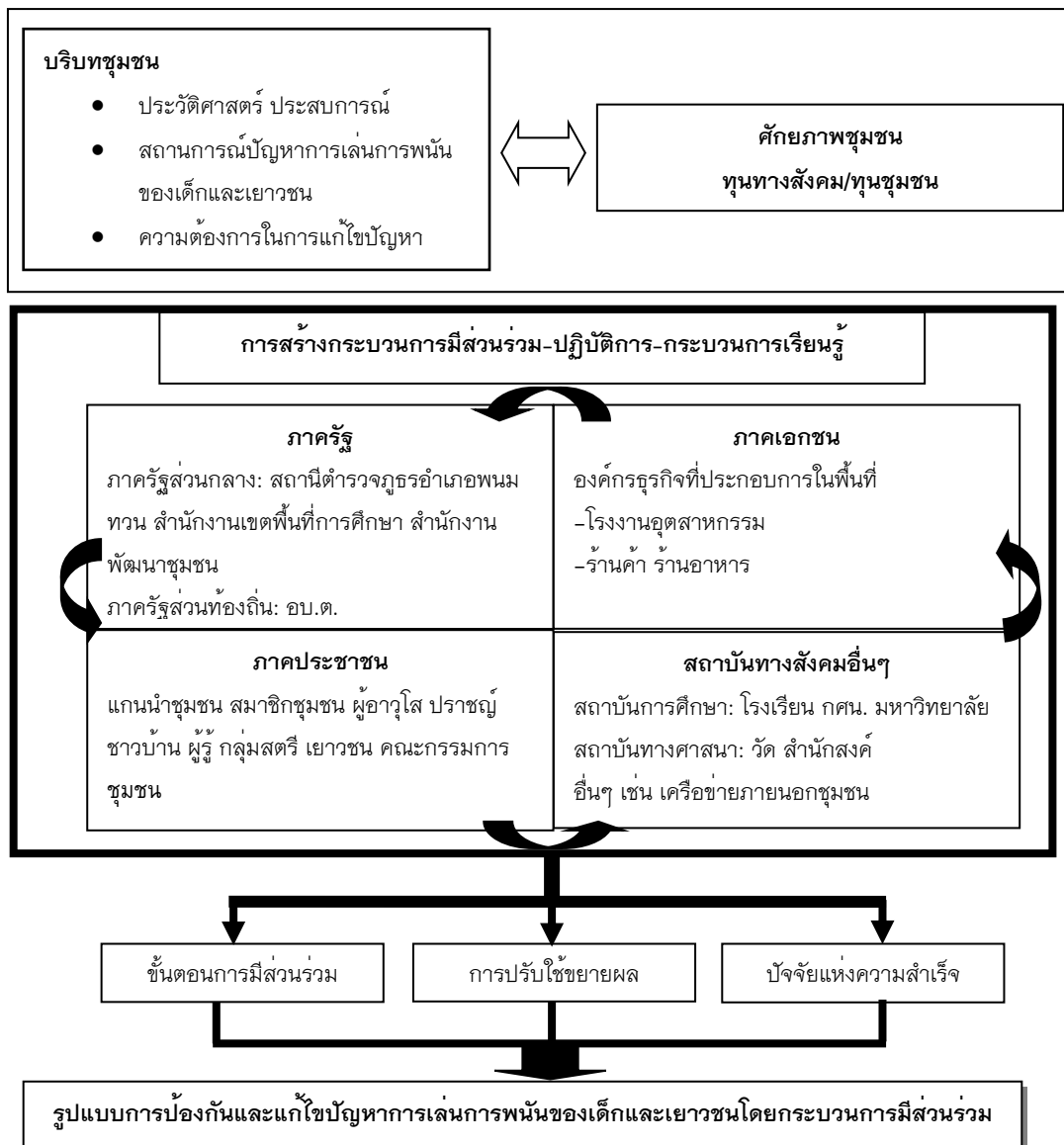
แนวคิดการมีส่วนร่วม Cohen & Uphoff (1981) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือ การที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการทำงานเท่าที่จะสามารถกระทำได้ 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนารวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ อคิน รพีพัฒน์ (2547) สรุปว่าการทำงานแบบมีส่วนร่วมจึงได้ถูกนำไปใช้ในหลายบริบทโดยเฉพาะในชุมชน มุ่งเน้นกระบวนการที่ชุมชนเป็นเจ้าของ สร้างทฤษฎี หาทางแก้ปัญหาของตนเองและผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมรับรู้ความจริง ความรู้ วิธีคิดในทุกขั้นตอน

แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่สะท้อนความจริงที่มีความแตกต่างหลากหลายซับซ้อนและมีพลวัตได้ดีที่สุด (สุภางค์ จันทรวาณิช, 2553) บทบาทและแนวทางใน

การพัฒนาเกิดจากการผสมผสานทฤษฎีและแนวคิดที่ต่างกันของนักวิจัยและพัฒนาให้สอดคล้องกับเงื่อนไขที่เป็นไปได้ในการปฏิบัติของผู้ที่ปฏิบัติหรือผู้ดำเนินงาน (ชาวบ้าน) ที่เริ่มต้นจากผู้คนที่รอบรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของพวกเขาเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาความรู้และทักษะในการปฏิบัติเป็นวิธีการที่มีอยู่แล้วในมือของพวกเขาที่จะนำมาพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าได้จุดนี้จึงจะนับว่าเป็นจุดแข็งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและส่งผลให้เป็นความสำเร็จในการพัฒนาด้วย (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ นัตรารณ, 2555) Mikkelsen (1995), and Cohen & Uphoff (1980) ได้กล่าวถึงหลักการและองค์ประกอบที่สำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทิศทางเดียวกัน ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วม (Participation) ของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา และการแสวงหาคำความรู้ 2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องมีการกระทำ (Action) ให้มีความสำคัญกับ “กระบวนการ” และ “ถอดประสบการณ์” ซึ่งในตัวของมันก็เป็นองค์ความรู้อีกประเภทหนึ่งที่สำคัญมากเช่นกันถ้าบริบทของการใช้วิธีการคือต้องการสร้างศักยภาพให้กับคนที่อยู่กับปัญหาในชุมชน และ 3) เป็นเรื่องของ “กระบวนการเรียนรู้” คือ เป็นกระบวนการเรียนรู้จากการทบทวนวรรณกรรมพอจะสังเคราะห์ได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของนักวิชาการ นักพัฒนาและชาวบ้าน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี กระบวนการวิจัยมี 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์สภาพบริบททางสังคมเบื้องต้นของชุมชน สถานการณ์ด้านปัญหาเด็กและเยาวชนเล่นการพนันและระดับความรุนแรง โดยการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและประชุมชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย ค้นหาทีมวิจัยในชุมชน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นบริบททางสังคม สถานการณ์ด้านปัญหาเด็กและเยาวชนเล่นการพนันและระดับความรุนแรงความต้องการของชุมชน ค้นหาภาคีการหนุนเสริม วิเคราะห์ศักยภาพและทุนชุมชน

เก็บข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและทัศนคติต่อการเล่นการพนันด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กและเยาวชน เพื่อทำความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาและระดับความรุนแรง รวมทั้งมุมมองทางความคิดของเด็กและเยาวชน

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหการเล่นพนันในเด็กและเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย คือ

1) พัฒนารูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหการเล่นพนันในเด็กและเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 มาประชุมเชิงปฏิบัติการกับทีมวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อจัดทำร่างรูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหการเล่นพนันในเด็กและเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมที่แสดงถึงความสอดคล้องกัน ประสานกัน และเชื่อมโยงกันของทั้งสถานการณ์ปัญหา ความต้องการ ทูทางสังคมและศักยภาพชุมชน หลังจากนั้นทีมวิจัยจัดเวทีกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อยืนยันความถูกต้องและเหมาะสมของรูปแบบฯ อีกครั้ง พร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ นำมาสู่การปรับปรุงแก้ไขต่อไป

2) ศึกษาผลการใช้รูปแบบฯ และรับฟังข้อเสนอแนะเพื่อค้นหาปัจจัยเอื้อและเงื่อนไขในการนำรูปแบบดังกล่าวไปปรับใช้ขยายผล

ทีมวิจัยร่วมกับชุมชนและภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมจัดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหการเล่นพนันของเด็กและเยาวชนแบบมีส่วนร่วมตามขั้นตอนของรูปแบบฯ โดยประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนทางไกลการพนันเชิงบูรณาการ หลังจากนั้นได้ร่วมกันจัดกิจกรรมการขับเคลื่อนตามแผนการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนฯ ที่พัฒนาขึ้นกับอาสาสมัครเด็กและเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 12-18 ปี จำนวน 40 คน ที่เต็มใจและผู้ปกครองอนุญาตโครงการด้วยรูปแบบที่หลากหลาย เช่น โครงการค่ายเยาวชน การศึกษาดูงาน เป็นต้น

ผู้ที่มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทและประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมและทำงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง และใช้เทคนิค Snowball ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนกลุ่มอาชีพ ตัวแทนกลุ่มสตรี ตัวแทนกลุ่มเยาวชน ผู้อาวุโสและผู้รู้ของชุมชน ตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตัวแทนครูจากโรงเรียนในพื้นที่ ตัวแทนอาจารย์จากสถาบันการศึกษา ตัวแทนภาคเอกชนที่ทำงานในพื้นที่ คือ บริษัท สยามเฟอเรสทรี จำกัด (SCG) และตัวแทนภาครัฐบาลอื่นๆ คือ ตัวแทนเจ้าหน้าที่สาธารณสุข รพ.สต. ตัวแทนเจ้าหน้าที่จากกรมป่าไม้ ตัวแทนสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ตัวแทนจากองค์กรอิสระ คือ ตัวแทนเครือข่ายเยาวชน เครือข่ายป่าชุมชนภาคตะวันตก เป็นต้น

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมและทัศนคติต่อการเล่นการพนัน ได้แก่ เด็กและเยาวชน อายุระหว่าง 12-18 ปี ด้วยการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 84 คน จากจำนวนเด็กและเยาวชนที่มีอายุ 12-18 ปี จำนวน 482 คน

กลุ่มตัวอย่างในจัดกิจกรรมการขับเคลื่อนตามรูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้น ผู้วิจัยร่วมกับทีมวิจัยชุมชน และภาคีเครือข่าย คัดเลือกตัวแทนและรับอาสาสมัครเด็กและเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 12-18 ปี จำนวน 40 คน ที่เต็มใจและผู้ปกครองอนุญาต โดยผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตจากผู้ปกครองและการตอบรับเข้าร่วมกิจกรรมแบบเป็นลายลักษณ์อักษร

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย ข้อคำถามในการจัดเวทีแบบประชุมกลุ่มย่อย แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับบริบทชุมชน ทนุชุมชน ศักยภาพชุมชน บทเรียนความสำเร็จ และสภาพปัญหาฯ บนที่ภาคสนามแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม แบบวัดระดับทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับปัญหาการติดการพนัน ซึ่งทีมวิจัยชุมชนร่วมกันสร้างขึ้นเป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) ตามรูปแบบของ Likert's scale ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และนำเครื่องมือไปทดลองใช้กับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกัน จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ได้เท่ากับ 0.897

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อสรุปประเด็นตามกลุ่มข้อมูลและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มข้อมูล (Creswell, 2014) ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. สภาพปัญหาและระดับความรุนแรงของปัญหาการเล่นการพนันของเด็กและเยาวชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนกรณีศึกษา

จากการศึกษา พบว่า ชุมชนให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชน โดยเล็งเห็นว่าเด็กและเยาวชนจะเป็นกำลังในการพัฒนาชุมชนในอนาคต สำหรับสภาพปัญหาและระดับความรุนแรง พบว่า มีเด็กและเยาวชนในชุมชนบางส่วนเข้าไปพัวพันกับการเล่นการพนัน เช่น การพนันฟุตบอลออนไลน์ การเล่นเกมออนไลน์ หว่ยใต้ดิน ชนไก่ เป็นต้น นอกจากนี้ พ่อแม่และญาติของเด็กและเยาวชน ส่วนมากเล่นพนันนานๆ ครั้ง ประพฤติการเล่นพนันของคนในครอบครัวเล่นมากที่สุดคือ หว่ยบนดิน/ใต้ดิน/ลอตเตอรี่/หว่ยรายวัน น้อยที่สุดคือ การพนันฟุตบอล สอดคล้องกับการศึกษาของ คงกริช เล็กศรีนาถ, ณรงค์ พลอยदनัย และวิเชียรโชติ สุกโชติรัตน์ (2555), Raylu & Oei (2004), and

Delfabbro & Thrupp (2003) พบว่า ปัจจัยทางครอบครัวและปัจจัยด้านสังคม คือ การที่คนในครอบครัวและเพื่อนที่มีพฤติกรรมเล่นการพนันที่ส่งผลต่อการเล่นพนันอยู่ในระดับมากที่สุด

เด็กและเยาวชนมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเล่นการพนันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.36$, S.D.= 0.21) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า เด็กและเยาวชนมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเล่นการพนันในระดับมาก 2 ข้อ คือ การพนันทำให้คนขาดความรับผิดชอบ ($\bar{X} = 3.62$, S.D.= 1.09) และคนที่เล่นพนันมีปัญหาเรื่องเงินไม่พอใช้เป็นประจำ ($\bar{X} = 3.52$, S.D.= 1.23) และระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ การพนันทำให้มีสุขภาพจิตและสุขภาพร่างกายแย่ง ($\bar{X} = 3.29$, S.D.= 1.15) การพนันเป็นกิจกรรมที่สังคมรังเกียจ ($\bar{X} = 3.24$, S.D.= 1.08) และการเล่นพนันทำให้ไม่ค่อยมีคนให้ความเคารพนับถือ ($\bar{X} = 3.11$, S.D.= 1.15) ส่วนทัศนคติเชิงลบต่อการเล่นการพนันโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.12$, S.D.= 0.19) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เด็กและเยาวชนมีทัศนคติเชิงลบต่อการเล่นการพนัน อยู่ในระดับน้อยทุกข้อ ผลการศึกษาในส่วนนี้สะท้อนให้เห็นว่า เด็กและเยาวชนบ้านหนองโรงมองเห็นว่าการพนันเป็นสิ่งที่ไม่ดีต่อตนเองและสังคม แสดงว่าสถานการณ์การเล่นการพนันของเด็กและเยาวชนยังไม่ถือว่ารุนแรง จนยากต่อการแก้ไข ซึ่งทีมวิจัยจะได้นำเอาข้อมูลส่วนนี้ไปใช้ในการวางแผนการพัฒนาศักยภาพและการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่อไป

จากผลการศึกษาข้างต้น ชุมชนประเมินว่าปัญหาดังกล่าวยังไม่ถือว่ามีความรุนแรงหรืออยู่ในภาวะวิกฤต แต่เป็นปัญหาที่คนในชุมชนต้องให้ความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากชุมชนสังเกตเห็นว่าหากชุมชนไม่จัดการกับปัญหาดังกล่าว คาดว่าจะส่งกระทบเป็นลูกโซ่และก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา ทั้งนี้เนื่องมาจากรูปแบบการเล่นการพนันของเด็กและเยาวชนเริ่มเปลี่ยนไป คือ เป็นการเล่นพนันออนไลน์ผ่านโทรศัพท์มือถือที่มีแนวโน้มมากขึ้น ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560) ที่กล่าวว่า ปัญหาหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เกี่ยวกับการเสื่อมถอยของวัฒนธรรมอันดีงาม ความก้าวหน้าของการติดต่อสื่อสาร และการขยายตัวของเครือข่ายสังคมออนไลน์ และการศึกษาของกาญจน์ภา พงศ์พนรัตน์ และธีรโชติ ภูมิภมร (2559) พบว่า สาเหตุที่วัยรุ่นติดการพนัน คือ มีแนวคิดลองเล่น มีความต้องการวัดดูตามสมัยนิยมสูง เพื่อนแนะนำ และปัญหาครอบครัว

“..จริงๆ ปัญหาที่ชุมชนเราเป็นห่วงและเฝ้าระวังมากที่สุด คือ ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด ทั้งการเสพและการขาย แต่เป็นปัญหาที่แก้ไขยากมาก..คาดว่าจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และต้องใช้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องค่อนข้างเยอะ...พวกเราเองว่ามันเกินความสามารถชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง...ที่นี้นอกจากปัญหาเรื่องการทำกินแล้ว ชุมชนของเราให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนมากๆ เราถือว่าเขาจะกลายมาเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนในอนาคต..ในอดีตที่ผ่านมาเราเคยสร้างทีมเด็กและเยาวชนมาช่วยกันทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชน แต่ตอนนี้เด็กๆกลุ่มนั้นก็โตเป็นหนุ่มสาวกันหมดแล้ว บางคนก็ไปเรียนต่อที่อื่น บางคนก็มีครอบครัวต้องทำมาหากินไม่มีเวลามาทำงานเพื่อส่วนรวม..ที่

ผ่านมามีเด็กในชุมชนส่วนหนึ่งไม่ได้เรียนต่อ..และเริ่มเห็นเด็กของเราส่วนหนึ่งไปยุ่งเกี่ยวกับการพนัน โดนเฉพาะฟุตบอล ที่กำลังพัฒนามากๆ ในประเทศไทย ตลอดจนการพัฒนาเกี่ยวกับระบบอินเทอร์เน็ต..พวกเราเห็นด้วยว่า ถ้าชุมชนของเรามาร่วมมือกันป้องกันและแก้ไขปัญหาไว้นี้ไว้แต่เนิ่นๆ จะดีกว่าต้องมาตามแก้ไขทีหลัง...ตัดไฟเสียแต่ต้นลม..."

สรุปเสียงสะท้อนจากเวทีชุมชน เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2562 ณ องค์การบริหารส่วนตำบล

2. ศักยภาพของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันของเด็กและเยาวชนแบบมีส่วนร่วม

จากการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันของเด็กและเยาวชนแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ว่า ชุมชนกรณีศึกษามีศักยภาพที่สำคัญ คือ คนในชุมชนส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งกระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน เนื่องจากชุมชนมีรูปแบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติคนในชุมชนจึงจึงเอื้ออาทรและเห็นอกเห็นใจกัน รู้รักสามัคคี เคารพผู้อาวุโส และเชื่อฟังผู้นำชุมชน โดยผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ถือเป็นผู้ที่มีภาวะความเป็นผู้นำสูง มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จนได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนและภายนอกชุมชนเป็นอย่างดี ทั้งนี้เนื่องจากต่างมีประสบการณ์ที่ผ่านความยากลำบากมาร่วมกันในการดำรงชีวิต ยังมีประสบการณ์ความสำเร็จในการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นในชุมชน คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ อย่างหลากหลาย ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับผลวิจัยของ โสภณ แดงมาศ, อภิชาติ ใจอารีย์ และนิรันดร์ ยิ่งยวด (2562) พบว่า ศักยภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน คือ ศักยภาพด้านผู้นำชุมชน การมีปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มองค์กรภายในชุมชน ทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ และวัฒนธรรมแบบเครือญาติ

นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการนำทุนทางสังคมเป็นจุดเริ่มต้นและพัฒนาไปสู่การช่วยให้ชุมชนเกิดพลังในการขับเคลื่อนงานและแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ในชุมชน ภายใต้การหนุนเสริมของหน่วยงานภาครัฐและสถาบันทางสังคมอื่นๆ (สุนทร นนทเกษ, 2559) และสอดคล้องกับงานวิจัยของอุทิศ ทาหอม, พิชิต วันดี และสำราญ ชูระตา (2558) ที่พบว่า ศักยภาพด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถนำมาใช้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ส่วนการศึกษาของวุฒิชชาติ ทองศรี, ชูศักดิ์ สุทธิสา และกนกพร รัตน์สุธีระกุล (2557) ที่พบว่า ศักยภาพชุมชนเกี่ยวกับทุนทางสังคม และทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนสามารถนำมาปรับใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาได้จริง

ตัวอย่างเสียงสะท้อนจากชุมชน จากการจัดเวทีชุมชน เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2562 ณ องค์การบริหารส่วนตำบล

“...จุดเริ่มต้นที่ชาวบ้านมารวมกัน คือ เราต้องการทวงคืนป่าของเราคืนจากนายทุน ช่วงนั้นไม่มีหน่วยงานใดมาสนับสนุน...ชาวบ้านทำกันเอง กำนันและผู้ใหญ่บ้านชวน...จนเราแสดงให้เห็นว่า เราสามารถดูแลและอนุรักษ์ป่าชุมชนของเราได้ จึงเริ่มมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาบ้าง...”

“...บริบทของพื้นที่เราแห้งแล้งหว่านข้าวปีละ 4 ครั้งแต่ไม่ได้ผลผลิต เพราะฝนไม่ตก...พวกเรา ก็ร่วมกันทำฎีกาขอพระราชทานแหล่งน้ำจากในหลวงรัชกาลที่ 9...ทุกวันนี้ชุมชนเราก็ได้รับอ่างเก็บน้ำพระราชทานมาครับ...”

“...จากการสั่งสมประสบการณ์การทำงานทำให้เราได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่างๆ มากมาย ที่ภาคภูมิใจ คือ ถ้วยพระราชทานจากสมเด็จพระเทพฯ รางวัลลูกโลกสีเขียวที่ระดับชุมชนและเยาวชน...ทั้งนี้เพราะความร่วมมือร่วมใจกัน มองตากันรู้ใจ ผู้นำชวนทำอะไรเราก็อยากทำด้วย... มันเห็นผลจริง...”

3. รูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันในเด็กและเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

การพัฒนากระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันในเด็กและเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และจัดเวทียืนยันความถูกต้องและเหมาะสมของรูปแบบฯ ที่ภาคประชาชนหรือชุมชนเป็นหัวใจหลักของการทำงาน เป็นการฝึกกำลังในการพัฒนานำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน สามารถสรุปรูปแบบฯ ประกอบด้วยขั้นตอนการสร้างการมีส่วนร่วม 3 ขั้นตอน คือ

3.1 เตรียมความพร้อมชุมชนและค้นหาภาคี เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษและพิษภัยของการพนัน เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของเด็กและเยาวชน บทบาทของเด็กและเยาวชนต่อการพัฒนาชุมชน หลักการแก้ปัญหาของชุมชนโดยชุมชนและการทำงานแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน การค้นหาแนวทางและวิธีการแก้ไขปัญหามุมมองจากแหล่งข้อมูลต่างๆ และกระบวนการวิเคราะห์และค้นหาภาคีส่วนต่างๆ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน รวมทั้งการสร้างข้อตกลงความร่วมมือในการทำงานแบบมีส่วนร่วม

3.2 เสริมสร้างศักยภาพชุมชนและภาคีเครือข่าย เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนสามารถดำเนินการได้โดย การสร้างแผนการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นการพนัน และอื่นๆ ทั้งนี้เพราะในกระบวนการสร้างแผนแบบมีส่วนร่วม คนในชุมชนทุก

ระดับ และภาคีการพัฒนาจะต้องมากำหนดเป้าหมาย และแนวทางการจัดการร่วมกัน และแผนฯ ดังกล่าวต้องสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

3.3 พัฒนาสู่ความเข้มแข็ง และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ แนวทางที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งและจัดการกับแก้ไขปัญหาการเล่นการพนันของเด็กและเยาวชนอย่างยั่งยืน คือ การนำแผนการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นการพนันเชิงบูรณาการ และอื่นๆ ลงไปร่วมขับเคลื่อนและปฏิบัติจริงด้วยคนในชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่อยู่กับปัญหา และรู้เกี่ยวกับปัญหาของตนเองเป็นอย่างดีร่วมกับภาคีการพัฒนา พร้อมทั้งมีการประเมินผลและติดตามผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีการทบทวนและสรุปบทเรียนเชิงปฏิบัติการ นำไปสู่การปรับแก้ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงต่อไป โดยการดำเนินการดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้ศักยภาพและทุนของชุมชน และการหนุนเสริมของภาคีพัฒนารวมทั้งชุมชนจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมกับชุมชนอื่นๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การทำงาน องค์ความรู้และทรัพยากรการทำงานร่วมกัน

รูปแบบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมและเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของ United Nations, Department of Economic and Social Affairs (2016) ที่กล่าวถึง เป้าหมายของการพัฒนาตามกลุ่ม SDGs ตามปัจจัยที่เชื่อมโยงกันใน 5 มิติ (5P) คือ เน้นที่การพัฒนาคน และความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมีการเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาล (good governance) และหลักนิติธรรม (rule of law) เป็นวิธีการนำไปสู่การพัฒนาที่ครอบคลุมและยั่งยืน นอกจากนี้จะไม่สามารถบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืนได้หากประเทศไม่มีความสงบสุขและสันติภาพ การเสริมสร้างความเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาทั้งในประเทศและระหว่างประเทศโดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน ภาคประชาสังคม และนักวิชาการ และต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียม ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ทุกคน (สยาม อรุณศรีมรกต และยงยุทธ วัชรดุลย์, 2559)

4. การศึกษาผลการใช้รูปแบบฯ และรับฟังข้อเสนอแนะเพื่อค้นหาปัจจัยเอื้อและเงื่อนไขในการนำรูปแบบดังกล่าวไปปรับใช้ขยายผล

4.1 การจัดทำแผนการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนเชิงบูรณาการ

การจัดทำแผนการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนเชิงบูรณาการเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันของเด็กและเยาวชนใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัย จนถึงขั้นตอนสุดท้าย คือ การสรุปบทเรียน และจัดเวทีเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะจากชุมชนและภาคีพัฒนาระบบการดังกล่าวสอดคล้องกับคุณลักษณะพื้นฐานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เสนอโดย Kemmis & Wilkinson (1998 อ้างใน ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ นัตรารณณ์, 2555) ที่กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวิจัย

กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมดังกล่าวทำให้เกิดนักวิจัยชุมชนและนักพัฒนาชุมชน เกิดแผนการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนเชิงบูรณาการที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสามารถนำไปใช้ได้จริงและคนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคม คือ กระบวนการร่วมกันค้นหาปัญหา สาเหตุแห่งปัญหา ค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ดำเนินการแก้ไขปัญหาและการประเมินและติดตามผลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและหลักการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นงานวิจัยที่ส่งเสริมให้ชุมชนวิเคราะห์ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง เน้นการสร้างกระบวนการติดตามหาทางปัญญาแก่ชุมชน สร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวิจัยแก่คนในชุมชน จนสามารถทำงานวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ (สินธุ์ สโรบล, 2552) นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2553) ได้กล่าวในทำนองเดียวกันเกี่ยวกับแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-based Research: CBR) ว่าเจ้าของปัญหาต้องเป็นผู้วิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง กระบวนวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นไปตามแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ อนรรักษ์ ปัญญานุวัฒน์ (2548) ที่กล่าวว่าเป้าหมายของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ การพัฒนาขีดความสามารถของคนในชุมชนที่อยู่กับปัญหาสามารถสร้างเสริมให้เข้มแข็งได้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่จะหยิบยกปัญหามาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ แล้วดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยการปฏิบัติแบบเป็นวงจร และสอดคล้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชนตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ประยุตโต) (2551) ที่กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน ควรเป็นการพัฒนาที่เน้นคน เมื่อการพัฒนาที่คน และคนได้รับการพัฒนาในฐานะที่คนเป็นปัจจัยการกระทำ ก็พึงพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ รับผิดชอบ เป็นต้น แล้วก็นำเอาการพัฒนาคนและคนได้รับการพัฒนามาเป็นแกนกลางของระบบการพัฒนาองค์กรหรือชุมชนให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

4.2 การขับเคลื่อนกลุ่มพลังเด็กและเยาวชนชุมชน

การดำเนินกิจกรรมด้วยรูปแบบที่หลากหลายโดยเน้นการบูรณาการทุนทางสังคมในชุมชนมาใช้ประโยชน์ เช่น การจัดค่ายเยาวชน การศึกษาดูงาน เป็นต้น สามารถทำให้เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับโทษและพิษภัยของการพนันสูงขึ้น มีทักษะการแสดงวัฒนธรรมชุมชนและการเป็นวิทยากรนำชมสถานที่ จนสามารถนำชมสถานที่สำคัญในชุมชนแก่คณะศึกษาดูงานได้เป็นอย่างดี ส่งเสริมความภาคภูมิใจและความมั่นใจในตนเองแก่เยาวชน ที่สำคัญที่สุด เด็กและเยาวชนมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็น “สภาเด็กและเยาวชนตำบล” ตามนโยบายของภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560 มาตรา 22 (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนของคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ (2560) กล่าวว่า ทุกภาคส่วนต้องร่วมกันพัฒนาภาพลักษณ์ที่มีคุณค่าและทันสมัยของเด็กและเยาวชน สร้างมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ขับเคลื่อนดูแลชุมชนและสังคม ซึ่งเกิดจากการพัฒนา

ศักยภาพอย่างเป็นระบบ ส่วนผลการจัดกิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้วยการจัดค่ายเยาวชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ โชติเวชญ์ อึ้งเกลี้ยง, พิศมัย รัตนโรจน์สกุล และพาสนา จุสรรัตน์ (2562) ที่พบว่า กระบวนการค่ายเยาวชนสามารถบ่มเพาะให้เยาวชนเป็นทั้งผู้มีความรู้ มีความคิด และมีจิตสาธารณะ หากต้องอาศัยการเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการ และสอดคล้องกับข้อเสนอเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาคนของสุวรรณี คำมั่น (2551) ที่กล่าวว่า ควรสร้างและพัฒนาเด็กให้มีความพร้อม ด้านสติปัญญา อารมณ์และศีลธรรม ตลอดจนพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะสูงขึ้น ผ่านการฝึกอบรม และการเรียนนอกระบบ โดยจัดหลักสูตรระยะสั้น สร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา ตัดสินใจ ทำงานเป็นทีม และสามารถรองรับเทคโนโลยีต่างได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.3 ผลที่ได้รับจากการขับเคลื่อนงานการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันของ เด็กและเยาวชนแบบมีส่วนร่วมโดยภาพรวม

การขับเคลื่อนงานการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันของเด็กและเยาวชนแบบมีส่วนร่วมโดยภาพรวม ในลักษณะการทำงานแบบพหุภาคีระหว่างชุมชนและภาคีการพัฒนาจากภายนอก ชุมชน ทั้งการสร้างแผน การสร้างกลุ่มเยาวชน และกิจกรรมในลักษณะอื่นๆ แม้จะเป็นในช่วงระยะเวลา สั้นๆ ประมาณ 2-3 เดือน ผลที่ได้รับ มีดังนี้

สร้างความเข้าใจ

กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันของเด็กและ เยาวชน ซึ่งต้องใช้คนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาเป็นแกนหลักในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง การ เริ่มต้นกระบวนการจึงต้องเริ่มที่การสร้าง ความเข้าใจ และเปิดใจคนในชุมชนในการรับทราบและยอมรับ ว่าเป็นปัญหาที่แท้จริง ตรงกับความต้องการของชุมชน และที่สำคัญ คือ ต้องเข้าใจจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของชุมชนสู่การวิเคราะห์ศักยภาพและความพร้อมของชุมชนอย่างแท้จริง รวมทั้ง สร้างความเข้าใจกับหน่วยงานที่จะเข้ามาหนุนเสริมการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการวิจัยเพื่อ พัฒนาพื้นที่ของ ปิยะวัตติ บุญ-หลง (2544) ที่กล่าวถึงงานวิจัยเพื่อแก้ปัญหาต้องการความสามารถ 3 ด้าน คือ ศิลปะเพื่อจินตนาการในการแก้ปัญหา วิทยาศาสตร์เพื่อการวิเคราะห์อย่างเป็นขั้นตอน และ ความความชำนาญเพื่อให้ได้คำตอบที่เป็นรูปธรรม ซึ่งต้องเริ่มต้นที่กระบวนการสร้างความเข้าใจที่ ตรงกัน แม้กระทั่งตัวนักวิจัยเองด้วย และแนวคิดการมีส่วนร่วมของ Cohen & Uphoff (1980) ที่กล่าวว่า การสร้างความเข้าใจนับเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดของการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม จำเป็นต้อง เปิดเวทีชี้แจงและรับฟังความคิดเห็นอย่างจริงจังและเป็นธรรมชาติที่สุด และสอดคล้องกับศาสตร์ พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ เข้าใจ คือ การสร้างให้เกิดความเข้าใจในข้อมูลพื้นฐาน ด้วย การศึกษาข้อมูลทุกมิติของชุมชน ค้นหารากของปัญหาและรวบรวมองค์ความรู้ของโครงการ พระราชดำริทั่วประเทศ เข้าถึง เป็นเรื่องการสื่อสารและสร้างการมีส่วนร่วม มุ่งสื่อสารสร้างความ เข้าใจและความมั่นใจกับชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วม

ในกระบวนการพัฒนามากที่สุด พัฒนา เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชน สร้างทีมพี่เลี้ยง การออกแบบหลักสูตรและแผนการพัฒนาการศึกษาฐาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้และฝึกปฏิบัติของชุมชน รวมทั้งการให้คำแนะนำใน ชุมชนและติดตามสนับสนุนประเมินผล (อานนท์ ตักดีวรวิญญ์, 2560)

สร้างคนและทีมงาน

กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการละเมิดพหุของเด็กและเยาวชนเป็นการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ของชุมชน ทำให้เกิดนักวิจัยชุมชน สภาเด็กและเยาวชน แนวร่วมจากชุมชน และภาคีการพัฒนาจากภายนอกชุมชนเพื่อหนุนเสริมการทำงานของชุมชนในลักษณะพหุภาคี ซึ่งผลดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชนของ United Nations Development Program (UNDP) (2007) ที่กล่าวว่า เป้าหมายของการพัฒนาคน อยู่บนฐานความเชื่อว่าการพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่ช่วยให้คนมีโอกาสในการที่จะปรับปรุงตนเอง และพัฒนาศักยภาพให้สามารถมีชีวิตที่มีคุณภาพ สร้างสรรค์ มีเสรีภาพ และมีศักดิ์ศรี และแนวคิดของมโนส สุวรรณ (2549) ที่กล่าวว่า การเพิ่มศักยภาพและความสามารถของมนุษย์ ควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างปัญญา สร้างสติ ความรู้สึกรับผิดชอบ และสร้างทักษะในการแจกแจง วิเคราะห์ปัญหาค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา

สร้างกลไกและกระบวนการ

งานวิจัยนี้สามารถสร้างกลไกการทำงานผ่านแผนการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนเชิงบูรณาการฯ ภายใต้แนวคิดการพัฒนาศักยภาพและทุนชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วุฒิชชาติ ทองศรี, ชูศักดิ์ สุทธิสา และกนกพร รัตน์สุธีระกุล (2557) ที่พบว่า การใช้ทุนทางสังคม และทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนสามารถนำมาปรับใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดได้จริง และได้นำเสนอแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดโดยชุมชนนั้นชุมชนไม่สามารถพึ่งพากระบวนการดำเนินงานของภาครัฐเพียงด้านเดียวได้ ชุมชนจำเป็นต้องสร้างกระบวนการภายในชุมชน โดยใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน แล้วนำมาบูรณาการกับระบบวัฒนธรรมชุมชนภายในให้สามารถสร้างแผนงาน และรูปแบบกิจกรรมในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาเสพติดได้ ซึ่งระบบวัฒนธรรมชุมชนที่สามารถนำมาสร้างแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายทางสังคม การพึ่งพาอาศัย การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และการติดต่อสื่อสารโดยส่วนมากจะยังคงอยู่ในกลุ่มระบบเครือญาติ ระบบผู้นำทางธรรมชาติ ผู้อาวุโสในชุมชน และวัฒนธรรมความเชื่อของคนในชุมชน

นอกจากนี้ยังช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการทำงานและกระบวนการสืบสานแบบมีส่วนร่วม โดยมีชุมชนเป็นหลักด้วยการหนุนเสริมของภาคีการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะ และวิธีวิทยาของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นงานวิจัยที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน เพื่อค้นหาวิเคราะห์ วางแผน และแก้ปัญหาด้วยตนเอง เน้นการสร้างกระบวนการ

การติดอาวุธทางปัญญา สร้างกระบวนการสืบสานงานแก่คนในชุมชน จนสามารถแก้ไขปัญหาได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2553; Robinson & Green, 2010) งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่จึงเป็นงานวิจัยที่เน้นกระบวนการ (Innovation process) เพื่อสร้างกลไกความร่วมมือ (Mechanism) ที่เป็นพื้นที่การทำงานร่วมกันของทุกภาคีการพัฒนา ทั้งภาคีวิชาการ ภาครัฐ ภาคเอกชน และที่สำคัญที่สุดคือภาคประชาสังคม โดยการสร้างทั้งพื้นที่ ดุลอำนาจ แจกบทบาท และสร้างประโยชน์ร่วมกัน เพื่อทำให้เกิดความเข้มแข็งในระดับพื้นที่ที่สามารถบูรณาการงานของแต่ละหน่วยงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด การทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่จึงมีผลลัพธ์หนึ่งที่สำคัญคือ กลไกการพัฒนาเชิงพื้นที่ (กิตติ สัจจาวัฒนา, 2560)

สร้างความภาคภูมิใจและประโยชน์

จากการสะท้อนผลวิจัยพบว่า หลังเสร็จสิ้นโครงการวิจัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะด้านการพัฒนาคนในชุมชนให้ตระหนักและเห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่า คนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกันจึงเกิดความภาคภูมิใจในตัวเองว่าชุมชนชนบทเล็กๆ แห่งหนึ่งก็สามารถลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาของตนเองได้ด้วยตนเองและความร่วมมือจากหน่วยงานภาคี จนพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบในการทำงานแบบมีส่วนร่วมจนได้รับรางวัลและงบประมาณสนับสนุนการทำงานพัฒนาชุมชนจากหน่วยงานภายนอก เช่น SCG สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานทรัพยากรชีวภาพ เป็นต้น รูปแบบกระบวนการวิจัยลักษณะนี้จึงเป็นรูปแบบใหม่ที่ต้องมีการจัดการงานวิจัยใหม่ที่ท้าทายต่อกระบวนการวิจัยแบบดั้งเดิม และต้องมุ่งเน้นให้เกิดผลงานวิจัยที่ตอบสนองต่อการพัฒนาพื้นที่อย่างสมดุลได้อย่างแท้จริง เพราะต้องเน้นให้เห็นว่าผู้ที่ได้รับประโยชน์สูงสุด คือ ประชาชนในพื้นที่ (กิตติ สัจจาวัฒนา, 2560) โดยประโยชน์ที่ได้รับจะมีหลากหลายรูปแบบทั้งรางวัลแห่งความสำเร็จจากหน่วยงานต่างๆ เงินรางวัลจากการประกวดชื่อเสียง และที่สำคัญที่สุด คือ ความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง (สิลาภรณ์ บัวสาย, 2551)

สร้างเครือข่าย

เนื่องจากงานวิจัยนี้เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมโดยมีคนในชุมชนและหน่วยงานในชุมชนเป็นแกนหลักร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานอื่นๆ จากภายนอก จนเกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือที่เหนียวแน่นในลักษณะภาคีเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาทางเลือกของ Friedmann (1993) ที่นำเสนอในทำนองเดียวกับจาเมรี เชียงทอง (2560) ว่าการทำงานร่วมระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน ภาครัฐต้องกำหนดเป็นนโยบาย และเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนแสดงความคิดเห็นและร่วมกำหนดนโยบายการสร้างความร่วมมืออย่างเท่าเทียมเหมาะสมจะส่งเสริมให้เกิดการค้นพบรูปแบบการทำงานหรือองค์ความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นได้ เช่นเดียวกับ นพพร จันทรนาชู (2559) ที่กล่าวถึงกระบวนการทัศน์ของความรู้แบบมีส่วนร่วม ต้องมาจากการปฏิบัติการประสบการณ์และเสริมพลังอำนาจร่วมกัน

5. ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ

จากการถอดบทเรียนความสำเร็จของการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นการพนันของเด็กและเยาวชนแบบมีส่วนร่วมในชุมชนกรณีศึกษา พบปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ ประกอบด้วย

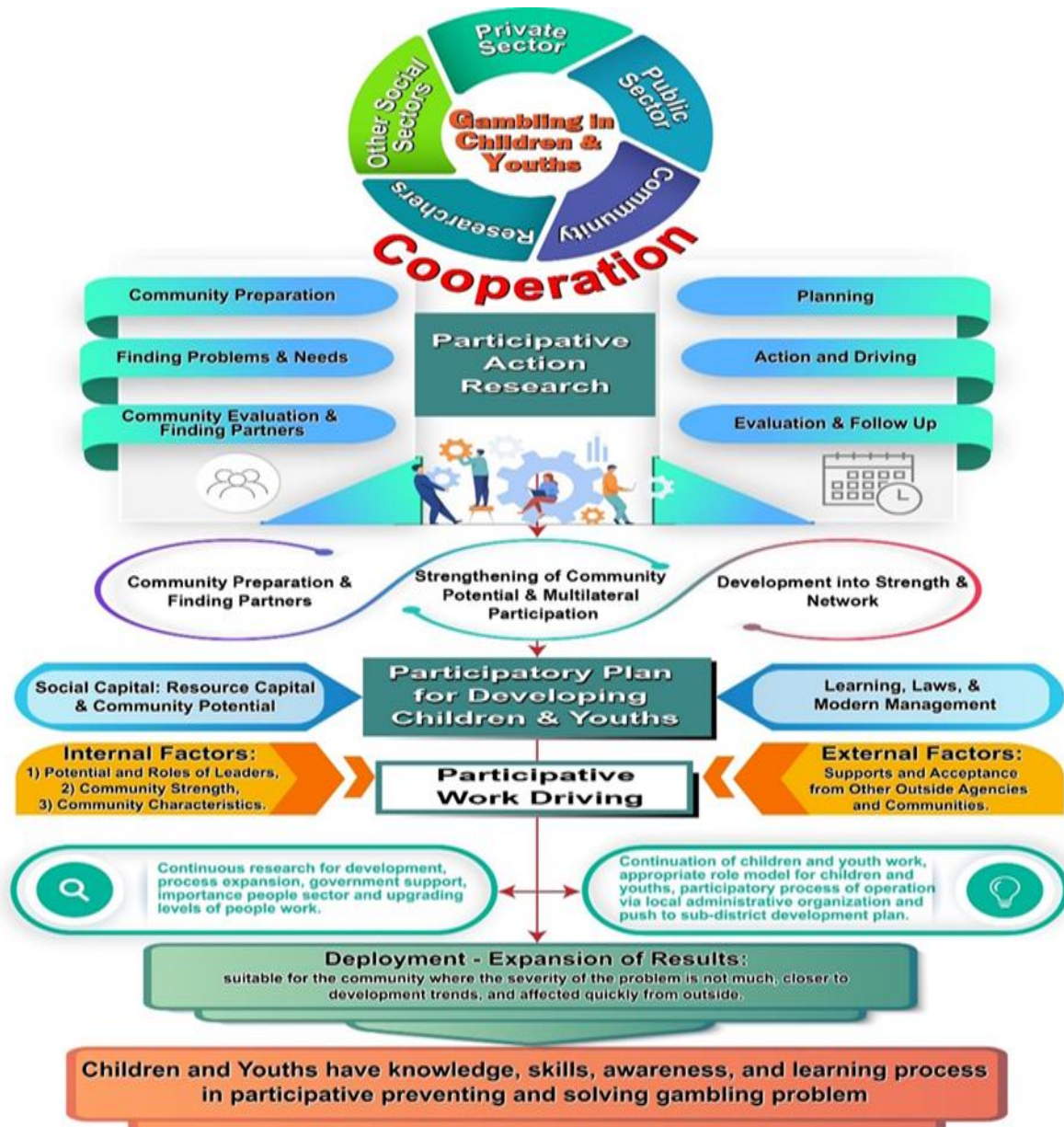
- 1) ความสามารถและคุณธรรมของผู้นำชุมชน โดยเฉพาะความสามารถในการสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่ชุมชน ความรับผิดชอบและมีความน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับ
- 2) คุณสมบัติของสมาชิกชุมชน เกี่ยวกับการให้คุณค่าทางสังคม ความตระหนักในการเป็นเจ้าของป่าชุมชนและทรัพยากรท้องถิ่น และการเอาใจใส่ในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน
- 3) ความเข้มแข็งของชุมชน ความสามัคคีของสมาชิกชุมชนในการรวมกลุ่ม และเสียสละเพื่อส่วนรวม และ
- 4) การได้รับการสนับสนุนและยอมรับจากหน่วยงานภายนอก สอดคล้องกับกระบวนการและเทคนิคของนักพัฒนาของ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2552) และผลวิจัยของพระปลัดประพจน์ สุภาโต, พระมหาประกาศิต สิริเมธ และ ทินกฤตพัชร รุ่งเมือง (2563) ในทำนองเดียวกันว่า การสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนมีปัจจัยที่สนับสนุนความสำเร็จหลายประการ ได้แก่ คุณสมบัติของผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพ ความเข้มแข็งของชุมชน การพึ่งพาตนเอง การเรียนรู้ในชุมชน และการได้รับการยอมรับจากภายนอกหรือเครือข่าย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้อันเป็นผลมาจากการวิจัย คือ รูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเล่นพนันของเด็กและเยาวชนแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

- 1) การเตรียมความพร้อมชุมชนและค้นหาภาคี
- 2) การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและภาคีเครือข่าย และ
- 3) การพัฒนาสู่ความเข้มแข็งและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

เมื่อนำรูปแบบที่ค้นพบไปทดลองใช้ขับเคลื่อนงานทำให้คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าเด็กและเยาวชนในฐานะทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่ามากขึ้น

สรุป

ชุมชนกรณศึกษาแม่จะมีปัญหาเกี่ยวกับการเล่นพนันของเด็กและเยาวชนไม่รุนแรง แต่ชุมชนมีความต้องการที่จะสร้างแผนในการแก้ไขและป้องกันปัญหาดังกล่าว เนื่องจากตระหนักถึงความสำคัญของเด็กและเยาวชนในฐานะทรัพยากรมนุษย์ของชุมชน ซึ่งชุมชนมีศักยภาพที่สำคัญคือ ประสพการณ์ในการทำงานแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และการดำเนินการตามกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อระดมความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ โดยเน้นความสำคัญที่ชุมชนต้องเห็นความสำคัญของปัญหา ลุกขึ้นมาจัดการแก้ไขปัญหาบนฐานศักยภาพชุมชนเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหการพนันในเด็กและเยาวชน กระบวนการดังกล่าวมีส่วนทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักถึงอันตรายจากการพนันที่ส่งผลกระทบต่อทุกคนในชุมชน กระบวนการทำงานทำให้เกิดรูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหการ

พนักในเด็กและเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายเป็นการบูรณาการระหว่างศักยภาพ และทุนของชุมชน โดยเน้นที่ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรมและประเพณี และทุนมนุษย์ ผสมผสานกับกระบวนการทางกฎหมายและกระบวนการการเรียนรู้ ผลการขับเคลื่อนทำให้เกิดสภา เด็กและเยาวชน นักวิจัยชุมชน และนักพัฒนาชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการขับเคลื่อนงานในชุมชน

1.1 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชน การจัดกิจกรรมค่ายเด็กและเยาวชนในงานวิจัยนี้ นอกจากจะทำให้เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษและพิษภัยของการพนันมากขึ้นแล้ว ยังช่วยยกระดับความตระหนักในหน้าที่และบทบาทของเด็กและเยาวชนต่อการพัฒนาชุมชน ในฐานะทรัพยากรมนุษย์อันทรงคุณค่าของชุมชนอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้น ชุมชนควรสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาการนำหลักสูตรค่ายเยาวชนไปใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนในด้านอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง โดยเน้นความสนุกสนาน เปิดโอกาสให้เยาวชนแสดงความสามารถและความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่มเพื่อให้เกิดความร่วมมือและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน กระตุ้นให้เด็กและเยาวชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้อง จนสามารถนำไปพัฒนาทักษะชีวิตของตนเองให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม และเทคโนโลยีสารสนเทศ กระตุ้นให้เด็กและเยาวชนรู้สึกภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

1.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จากการจัดเวทีคืนผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากภาคีที่เกี่ยวข้องต่อประเด็นการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีข้อเสนอแนะต่อบทบาทที่เหมาะสมของภาคีภายนอก ดังนี้หน่วยงานภายนอกชุมชนควรมีการพัฒนาเทคนิควิธีการสร้างการมีส่วนร่วมที่หลากหลายบนฐานคิด การเป็นผู้หนุนเสริมหรือผู้สนับสนุน ไม่ใช่ผู้สั่งการ และการเคารพชุมชนและคนในชุมชน และชุมชนเป็นเจ้าของปัญหาและทรัพยากรท้องถิ่น โดยกระบวนการมีส่วนร่วมต้องเริ่มจากชุมชนและพัฒนาบนศักยภาพและความพร้อมของชุมชน

นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหน่วยงานที่ควรทำหน้าที่หรือบทบาทหลักในการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชน ดังนี้ หน่วยงานภาครัฐส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล ต้องแสดงบทบาทหลักในการชักนำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน และขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนในทุกด้านๆ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้เด็กและเยาวชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขทุกชนิด ผลักดันแผนการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนให้มีความชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

จากข้อค้นพบในประเด็นที่ว่า การใช้กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมสามารถส่งเสริมให้เกิดนักวิจัยชุมชน นักพัฒนาชุมชน และทำให้สมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการทำงานแบบมีส่วนร่วม ถือเป็นการเริ่มต้นที่ดีในการวางรากฐานการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ที่สอดคล้องกับกระบวนการวิจัยเข้าไปด้วย ซึ่งสามารถยกระดับคุณภาพการทำงานของชุมชนให้เป็นที่ยอมรับได้ ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่ทำงานในลักษณะที่คล้ายคลึงกันในพื้นที่ควรมีการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ชุมชนบ้านหนองโรงอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้พื้นที่ และกลุ่มเป้าหมายที่ผ่านกระบวนการพัฒนาในระยะเริ่มแรกสามารถดำเนินการต่อไปได้เองอย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ สัจจาวัฒนา. (2560). งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ รูปแบบงานวิจัยใหม่ ที่ท้าทายกระบวนการทัศน์การวิจัยของประเทศไทย. *Area Based Development Research Journal*, 9(1), 3–7.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). *คุณลักษณะและวิธีวิทยาการวิจัยเพื่อท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- กาญจนา พงศ์พนรัตน์ และ ชีโรติ ภูมิภมร. (2559). *เยาวชนกับการพนัน: ปัจจัยเสี่ยง ความเปราะบางและผลกระทบทางสังคม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2560). *มาตรฐานการพัฒนาเด็กและเยาวชน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- คณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหกรณ์การเกษตรแห่งชาติ.
- คงกริช เล็กศรีนาค, ณรงค์ พลอยदनัย และวิเชียรโชติ สุกโชติรัตน์. (2555). พฤติกรรมการเล่นการพนันของเยาวชน กรณีศึกษา: เขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัย มช.(บศ.)*, 12(4), 132–146.
- จามะรี เชียงทอง. (2560). *สังคมชนบทในโลกสมัยใหม่*. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โชติเวชญ์ อึ้งเกลี้ยง, พิศมัย รัตนโรจน์สกุล และ พาสนา จุฬรัตน์. (2562). กระบวนการเรียนรู้สู่เยาวชนนักคิดสร้างสรรค์. *วารสารพัฒนศาสตร์*, 2(2), 178–215.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2557). *การคลังท้องถิ่น: รวบรวมบทความวิจัยเพื่อเพิ่มพลังให้ท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลีฟวิ่ง.

นพพร จันทรนำชู. (2559). พัฒนศึกษา: ความหลากหลายของกระบวนการทัศน์ทางการศึกษา/การพัฒนา.

วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย, 36(2), 149-171.

ประเวศ วะสี. (2550). *วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ 21*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือวิชาการ
จิตตปัญญาศึกษา.

ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ ออบอุ้น, สหัททยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และ ชลกาญจน์
สาชนานารี. (2552). *กระบวนการและเทคนิคของนักพัฒนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ:
โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

ปิยะวัติ บุญหลง. (2544). *ฐานคิดงานวิจัยท้องถิ่น งานวิจัยท้องถิ่น สื่อความหมายผ่านฐานคิด
และประสบการณ์*. เชียงใหม่: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เชียงใหม่ บีเอส การพิมพ์.

ผ่องพรรณ ตรัยมงคลกุล และ สุภาพ นัตรารณ. (2555). *การออกแบบการวิจัย*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ประยุตโต). (2551). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลบอลคิมทอง.

พระปลัดประพจน์ สุภาโต, พระมหาประกาศิต สิริเมโธ และ ทินกฤตพัชร รุ่งเมือง. (2563). *ทุนทาง
สังคมกับการพัฒนาชุมชนวัดสำโรง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม*. *วารสารสันติศึกษา
ปริทรรศน์ มจร.*, 8(3), 828-840.

มธุรดา สุวรรณโพธิ์. (2557). *โรคติดพนันในวัยรุ่น (Adolescent pathological gambling)*. กรุงเทพฯ:
สถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์

มนัส สุวรรณ. (2549). *การจัดการสิ่งแวดล้อม: หลักการและแนวความคิด*. กรุงเทพฯ: โอเดียน สโตร์.

ยศ สันตสมบัติ. (2556). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราชกิจจานุเบกษา. (2560). พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ.
2560). สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2562, จาก

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/063/1.PDF>

วุฒิชชาติ ทองศรี, ชูพัทธ์ สุทธิสา และ กนกพร รัตนสุธีระกุล. (2557). *ทุนทางสังคม และทุนวัฒนธรรม
ชาติพันธุ์เขมรกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดโดยชุมชน*. *วารสารวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 9(1), 93-103.

ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน. (2561). *ผลการสำรวจสถานการณ์การพนันของเยาวชน พ.ศ. 2560
(รายงานสถิติยอดเยี่ยมกลุ่มเยาวชนปี 2560)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะ
เศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานมูลนิธิส่งเสริม
สุขภาพ (สสส.)

สยาม อรุณศรีมรกต และ ยงยุทธ วัชรดุลย์. (2559). *เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ประการของ
สหประชาชาติเพื่อโลกอนาคต*. *วารสารวิจัยสหวิทยาการไทย*, 11(3), 1-7.

- สินธุ์ สโรบล. (2552). *วิธีวิทยาวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชน: บทสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเทศไทยและประสบการณ์จากต่างประเทศ*. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- สีลาภรณ์ บัวสาย. (2551). *ABC งานวิจัยรูปแบบใหม่เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุภางค์ จันทรวาณิช. (2553). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนทร นนทเกษ. (2559). *ทุนทางสังคมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้*. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2562, จาก https://www.msociety.go.th/download/article/article_20130716113550.pdf
- สุวรรณ คำม้น. (2551). *รายงานการศึกษา สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวโน้มบริบทการเปลี่ยนแปลงสังคมโลกและสังคมไทย ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ด้านสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- โสภณ แดงมาศ, อภิชาติ ใจอารีย์ และ นิรันดร์ ยิ่งยวด. (2562). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดชา-สุขใจวิถีไทย-มอญ ตำบลดอนกระเบื้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี*. *Christian University Journal*, 25(4), 11-28.
- อดิน รพีพัฒน์. (2547). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข.
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. (2548). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: การเรียนรู้ร่วมกับชุมชน*. เชียงใหม่: เครือข่ายงานวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- อุทิศ ทาหอม, พิชิต วันดี และ สำราญ ธุระตา. (2558). *ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านตามา จังหวัดบุรีรัมย์*. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 11(2), 44-59.
- อภิชาติ ใจอารีย์. (2556). *สิทธิชุมชน: สิทธิตามรัฐธรรมนูญเพื่อการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น*. นครปฐม: บริษัท เพชรเกษมการพิมพ์ จำกัด.
- อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์. (2560). *เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา: วิธีการแห่งศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. สืบค้นเมื่อ 9 ตุลาคม 2562 จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9600000103010>
- อานนท์ กาญจนพันธุ์. (2544). *วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- Creighton, J. L. (2005). *The public participation handbook: making better decisions through citizen involvement*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. (4th ed.). California: SAGE Publications.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). Participation's place in rural development: seeking clarity through specificity. *World Development*, 8, 324–328.
- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies*. New York: Cornell University Press.
- Delfabbro, P., & Thrupp, L. (2003). The social determinants of youth gambling in South Australian adolescents. *Adolescent*, 26, 313–330.
- Durkheim, E. (1951). *Suicide: a study in sociology*. New York: The Free Press.
- Fabiansson, C. (2010). *Pathways to excessive gambling: a societal perspective on youth and adult gambling pursuits*. Burlington, VT: Ashgate.
- Friedmann, J. (1993). *Empowerment: the politics of alternative development*. Oxford: Blackwell, Cambridge M.A. & Oxford UK.
- Gainsbury, S., Parke, J., & Suhonen, N. (2013). Consumer attitudes towards Internet gambling: Perceptions of responsible gambling policies, consumer protection, and regulation of online gambling sites. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 235–245.
- Mikkelsen, B. (1995). *Methods for Development Work and Research: A Guide for Practitioners*. London: SAGE Publications.
- Raylu, N., & Oei, T.P. (2004). Role of culture in gambling and problem gambling. *Clinical Psychology Review*, 23, 1087–1114.
- Robinson, W. J. Jr., & Green, P. G. (2010). *Introduction to community development theory, practice, and service-learning*. USA: SAGE Publications, Inc.
- United Nations Development Program. (2007). *Thailand human development report year 2007: sufficiency economy and human development*. Bangkok: Office of the United Nations Development Program (UNDP).
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs. (2016). *Sustainable Development Goal indicators*. Retrieved September 2, 2021, from <https://unstats.un.org/sdgs/metadata>